

III

ПРИПРЕМЕ ЗА ОРУЖАНУ БОРБУ

АНТИОКУПАТОРСКО РАСПОЛОЖЕЊЕ И ОТПОР СТАНОВНИШТВА

Становништво Београда и Земуна било је изненађено брзим сломом југословенске војске и државе и капитулацију је прихватило са дубоком потишћеношћу и разочарењем у врхове буржоаске државе и војске.

По уласку у Београд, немачки окупатор је наступио са крајњим неповерењем и строгошћу, предузимајући најпре мере за откривање непријатељских обавештајних служби и пробритански оријентисаних српских политичара и масона.

Немачке обавештајне и политичке организације још у току априлског рата нредузеле су мере да се обрачунају са мрежом британске обавештајне службе у Србији и Југославији. Томе се придавао велики значај, па су иосле уласка трупа у Београд стигли адмирал Вилхелм Канарис, шеф Абвера и Рајнхард Хајдрих, шеф Главне управе безбедности Рајха. Наведене службе успешно су откриле све британске радио-станце и скровишта оружја у Београду. Потом су почеле са потером за совјетским обавештајним центрима.

Иако је био на снази Пакт о ненападању између Немачке и Совјетског Савеза, Гестапо је 7. јуна у Београду, помоћу гониометара, открио радио-станицу Мустафе Голубића, који је радио за Совјетски Савез (НКВД) и ухапсио га. Тиме се његов центар распао, а његови сарадници су се склонили на разне стране. Тако су, на пример, Радивоје Увалић и Чеда Крушевац отишли у Топлицу и тамо касније ступили у партизански одред.

Немци су, прогонeћи пробрнтански оријентисане политичаре међу Србима и масонима, почели уз помоћ квислинга истрагу о пучу 27. марта са циљем да оптуже Симовићеву владу да је у договору са Совјетским Савезом хтела рат против сила Осовине. Оптужена је и Православна црква са патријархом Гаврилом Дожићем, који је интерниран.

Истовремено, немачке трупе почеле су са извршавањем одмазди, стрељањем и вешањем талаца. Тако су већ 12. априла, заједно са уласком првих немачких борбених снага у Београд, стигле и прве вести о томе да је немачки преки суд у Алибунару осудио на смрт 28 лица „због учешћа у хајдучким активностима“. Недељу дана касније, 19. априла, саопштено је да је стрељано 17 лица „због поседовања оружја и насиља према немачким поданицима“. Команда пука „Велика Немачка“ известила је 22. априла да је 14 лица осуђено на смрт и стрељано зато што су ухваћени у „бандитским актив-

ностима, док је 18 лица осуђено на смрт вешањем у знак одмазде „за убијене немачке војнике“. Затим је објављена пресуда ратног суда о вешању Виктора Елена и Саве Чакића из сличних разлога.

Овакви злочиначки поступци и вести о њима које су допирале до становништва Београда, деловале су застрашујуће на грађане, али су још вшпе подгрејавале антиокупаторско расположење код већине њих.

Из немачких саопштења о одмаздама сазнаје се да су таоци узимани од самог почетка окупације. То се јасно види из садржаја наредбе Штаба 41. армијског корпуса од 27. априла, у којој се од подређених јединица тражи да сваки отпор сломе са безобзирном оштрином, да без оклевања стрељају сваког који се затекне под оружјем, било да пружа отпор или бежи, а оне који се предају да изруче ратним или преким судовима ради хитне пресуде. У истој наредби тражи се да у немирним областима јединице и даље узимају таоце, а уколико се понови отпор становништва, треба их предложити за стрељање. Осим тога, посебно је наглашено да ће се сваки обзир према становништву протумачити као слабост немачких трупа.

Још прецизније је у том погледу наређење команданта 2. армије, генерала Вајкса, издато 28. априла. У њему се, између осталог, упозорава на то да повећање броја подмуклих препада на немачке војнике изискује најоштрије противмере и да ће само брза и безобзирна акција обезбедити одржавање мира и сигурности и спречити формирање „банди“. Поред тога, у њој се препоручује да, уколико се у једној области појави нека наоружана банда, треба стрељати све мушкарце ухваћене у близини а способне да носе оружје, уколико се не може са сигурношћу утврдити да они нису били у вези са бандом. На крају се наређује да се сви стрељани обесе и оставе да висе.

У току априлског рата и кратко време потом није било наредбом одређено колико Срба греба стрељати за једног убијеног Немца. Крајем априла, генерал Вајкс је био први који је издао наређење из кога се могло сазнати да су у једном подмуклом нападу немачки војници изгубили животе и да је због таквих акција немачко стрпљење при крају, па је за освету стрељано 100 Срба. Већ у току априла постојала је пракса окупатора да држи извештан број талаца за стрељање. Тако се, на пример, из извештаја шефа Ајнзац групе, пуковника Фукса, од 5. маја, види да је у Београду било ухапшено 77 лица која су била осумњичена да су учествовала у демонстрацијама 27. марта.

Сва ова сазнања о злочиначким поступцима окупатора, а нарочито стрељање 100 Срба за једног убијеног немачког војника у знак одмазде, узнемирила су још више становништво Београда и Земуна.

Ништа мање није допринела антиокупаторском расположењу и чињеница да су домаћи издајници остајали мирни и помагали окупатору у терору и злочинима над сопственим народом. Значајан удео у вршењу терора имали су и фолксдојчери сврстани у помоћне јединице немачких снага. Они су пљачкали радње по Београду и злостављали становништво.

Да би их што боље искористио, окупатор је организовао обавештајне курсеве за фолксдојчере, на којима су обучавани за шпијунирање и денуцирање становништва, а од њих је касније формиран један стрељачки полицијски батаљон који је носио број 64. Овај батаљон био је употребљаван за казнене експедиције и егзекуције у Београду и Србији, а касније је служио за обезбеђење логора на Бањици, Сајмишту и у Шапцу и за стрељање на стратишту у Јајинцима.

Преузимајући дужност команданта Србије 22. априла, немачки генерал Ферстер дао је до знања становништву Србије и Београда да ће се према свима који се не буду покоравали немачким властима, поступати према ратним законима. Пошто је предвиђена могућност немира и устанка у окупираним крајевима, немачка Врховна команда Је захтевала да се сваки непријатељски акт угуши у зачетку и без милости. Због тога је наређено и фелдкомандатури 599 да у граду обезбеди ред и сигурност, у складу са захтевима немачке Врховне команде.

///

Да би се стекао увид у кретање становништва Београда, наређено је полицији да изврши попис целокупног становништва. Ова акција прикривана је тобожњом бригом за све оне који немају кров над главом и ради организовања њихове исхране.

Немачки окупатор улагао је огромне напоре да спречи Београд да постане антинемачки град. На томе је била ангажована тзв. Комесарска влада Србије и Управа града Београда, којима Је задатак био да обезбеде искрену и лојалну сарадњу становништва са окупатором. Председник и министар унутрашњих послова Комесарске владе, Милан Аћимовић, упозоравао је становништво Србије и Београда да нико

AN DIE BEVÖLKERUNG SERBIENS

Als Militärbefehlshaber in Serbien übernehme ich mit dem heutigen Tage die Verwaltung des Landes.

Wer meinen Befehlen nicht Folge leistet, Sabotage oder sonstige Straftaten verübt, wird nach Kriegsrecht behandelt werden.

Wer sich ordnungsmässig verhält und seiner Arbeit nachgeht, hat nichts zu befürchten. Er wird damit sich selbst und seinem Lande am besten dienen.

Belgrad
den 22 April 1941

FÖRSTER
General der Flieger

СТАНОВНИЦИМА СРБИЈЕ

Као војни заповедник у Србији, преузимам са данашњим даном управу у земљи. Ко се мојим заповестима не покорава, врши саботажу или друга кривична дела, поступиће се са њим по ратно-војном закону.

Ко се придржава прописа и ради свој посао, нема чега да се плаши. Тиме ће самом себи и својој земљи користити.

Београд
22 априла 1941 године

ФЕРСТЕР,
ваздухопловни генерал

Наређење Ферстера о преузимању власти у окупираном Београду, 22. 4. 1941.

не би требало да учини ништа непромишљено према немачкој војсци, с обзиром да је пријатељство Србије са Немачком најбоља и једина политика коју треба Србија да води. Управо овај став и оваква политика још више су повећали мржњу већине становништва према Комесарској влади и свим издајницима који су јој служили, па самим тим и антиокупаторско расположење.

Народ је дочекао окупатора одбојно и достојанствено. Као да је у почетку владало некакво испитивачко затишје, и са једне и са друге стране. Први знаци наговештавали су да је становништво у већини спремно да се одупре окупацији, и то је за комунисте био најважнији елемент револуционарне стратегије.

У тренуцима општег метежа, деморализације и бесперспективности, када је многим све изгледало изгубљено, КПЈ је трагала за најприкладнијим облицима отпора окупљањем свих родољубивих и антифашистичких снага око своје политичке платформе. Комунисти су од априлског рата до напада Немачке на Совјетски Савез систематски ширили антиокупаторско расположење, објашњавали суштину националистичке политике фашистичког дела буржоазије, мотиве братоубилачког рата, експлоатационе циљеве окупатора, издајничку садржину колаборације и других појава под окупацијом.

Спорадичне манифестације отпора становништва јасно су указивале Комунистичкој партији Југославије да се дух народа није мирио са ропством. Тај отпор је у почетку изражаван бојажљиво и нечујно и имао је углавном пасивне облике, као што су: игнорисање немачких наредби о предаји оружја, непријављивање војних обвезника које су Немци третирали као заробљенике, бојкотовање сарадника окупатора итд. Убрзо су и окупатори и њихови сарадници уочили „да многи грађани исказују резервисаност у стављању своје снаге на располагање за брзу обнову земље и њен напредак, оцењујући да је то „пасивна резистенција која се сматра штетном . . . и да се даље не сме трпети“.

Немачки војни управљачи у Београду, захтевајући ред, учавали су да је „основно расположење већине Срба остало непромењено“, као и да „југословенска идеја још није мртва“.

Ипак, потребно је понашање становништва према окупатору диференцирати. Чињеница је да је међу три и по милиона становника Србије који су се затекли под немачком окупацијом после априлског рата, почела диференцијација: на оне који су били за сарадњу са окупатором, а то је била мањина која је углавном потицала из редова профашистичких организација, као што је био Љотићев „Збор“, или су то биле политичке личности из опозиције које су од пре рата сарађивале са представницима нацистичке Немачке, и на огромну масу становништва која је била против сарадње са окупатором.

Пошто их је окупатор забранио, грађанске странке престале су званично да делују, а њихове вође, уколико нису напустиле земљу или ступиле у службу окупатора, повукле су се из јавног живота чекајући свој тренутак. Ни једна гра-

ђанска партија и организација није издала проглас или упутство свом чланству о отпору непријатељу или о организовању антифашистичког отпора. Углавном, већи део буржоаских снага заузео је став ишчекивања и није се ставио у службу окупатора. Из тога дела буржоазije израсла су два илегална центра инспирисана грађанско-националистичким идејама.

Крајем априла појавила се на планини Пасјачи група четника коју је предводио Коста Миловановић-Пећанац, председник удружења четника између два рата. Он је успео да окупи неколико стотина наоружаних људи, а у току августа 1941. постао је сарадник окупатора.

Други илегални центар буржоаских снага почео се стварати од половине маја на Равној гори око пуковника Драже Михаиловића. Он се развио из једне групе официра, подофицира и војника краљевске југословенске војске, која се није предала немачким јединицама. Поменута група окупљала је око себе српске националистичке антиосовинске снаге, и то прво у Београду и западној Србији, са тенденцијом да се прошири по целој Србији и Југославији. У почетку ова група нема јасну политичку платформу, осим становишта да је прерано започињати било какав обрачун са окупатором и да треба чекати док не дође до расплета на великим светским фронтима. Са почетком устанка који је предводила КПЈ, ова група прераста у контрареволуционарни покрет са изразито српским националистичким циљевима.

Насупрот буржоаским партијама и њиховим истакнутим представницима, који су били у расулу и пометњи, Комунистичка партија Југославије била је за настављање отпора окупатору, што је јасно изразила у априлском и првомајском прогласу ЦК КПЈ и закључцима са мајског саветовања КПЈ у Загребу, свесна да је традиција отпора према освајачима живела дубоко у свести људи. Имајући то у виду, у прогласима КПЈ родољубље се спајало са социјалном перспективом и наговештавало борбу против окупатора, с обзиром да се у најширим слојевима већ укоренило сазнање да се стари, компромитовани поредак неће више обнављати њиховом вољом. То је Тито јасно формулисао у телеграму Коминтерни, почетком јуна 1941, извештавајући да су се у свим областима „широке народне масе разочарале у све бивше владајуће партије које су скривиле тако брзи крах Југославије и садашње патње народа, а према Совјетском Савезу силно су порасле симпатије народа, који сада једино од њега очекује спас". У свим прогласима и акцијама КПЈ, међу становништвом, од априлског рата до напада Немачке па Совјетски Савез, будућа борба поистовећавала се са националним и социјалним интересима народа.

У почетку пасиван отпор Београђана, постепено је прерастао у јавно показивање нерасположења према окупатору. То су уочили представници немачке војне управе у Београду, па је крајскомандатура издала посебан проглас 24. маја, у коме се наглашава да су стигле жалбе од припадника немачке војне силе, да им цивилно становништво не указује „дужну пажњу и поштовање" и да се један део становништва у пешачком саобраћају не склања „него често на дрзак начин препречава пут". Проглас је пратила претња да ће се у слу-

Alle Juden haben sich am 19 April d. J. um 8 Uhr morgens bei der Städtischen Schutzpolizei (im Feuerwehrkommando am Taš-Majdan) zu melden.

Juden die dieser Meldepflicht nicht nachkommen, werden erschossen.

Belgrad 16-IV 1941

**Der Chef der Einsatzgruppe
der Sicherheitspolizei
und des S. D.**

Сви Јевреји морају да се пријаве 19 априла т. г. у 8 час. у јутро градској полицији (у згради Пожарне команде на Ташмајдану).

Јевреји који се не одазову овом позиву биће стрељани.

Београд, 16-IV-1941 год.

**Шеф групе полиције
безбедности и С. Д.**

Наређење о обавезном пријављивању Јевреја од 16. 4. 1941. год.

чају понављања ових преступа ирзма лихивим почиоцима поступити „са свом строгошћу“.

Нерасположење становништва према окупатору манифестовало се у виду солидарности и помоћи која је пружана заробљеницима, избеглицама, затим Јеврејима и Циганима, чији је прогон започео још у току априла 1941.

Заводећи „ред и мир“ у Београду, окупатор се одмах окоио на Јевреје и Цигане. Већ 25. априла немачки командант Београда, пуковник Кајзенберг, издао је наредбу да Јевреји могу куповати животне намирнице тек после 10,30 часова. Јевреји нису смели да се уврсте у редове у којима аријевци чекају за воду или што друго. После пљачки јеврејских радњи, 16. априла, шеф оперативне групе полиције и службе безбедности позвао је све Јевреје да се пријаве градској полицији. Том приликом је евиденгирано око 9.000 Јевреја. Чим су уведени у спискове добили су жуте траке са ознаком „Јуде“, а касније жуте звезде. Крајем априла организован је и принудни рад за Јевреје. Од њих су најчешће формиране специјалне радне групе за најтеже и најпрљавије послове, а нарочито за рашишћавање рушевина. Свакодневно су им заказивали зборове, одакле су поједине водили у затворе ради тортуре друге врсте. Положај Јевреја се стално погоршавао. Новом наредбом команданта Србије од 31. маја, правно је одређен до детаља њихов жпвот. Тако им је, поред осталог, одузето право да буду јавни службеници, па је дат налог српским властима да их одмах уклоне из свих јавних установа. Одузето им је право да врше праксу лекара и зубара, сем у ординацијама намењеним искључиво Јеврејима. Апотекарима и ветеринарима био је забрањено сваки стручни рад. Јеврејима је било забрањено посећивање позоришта, биоскопа, места за разоноду било које врсте, јавних купатила, спортских приредби, вашара и гостионица, сем оних које су њима намењене.

Јеврејска привредна предузећа морала су да се пријаве надлежним командама до 15. јуна, а у њих су постављани иоесбни немачки комесари-управитељи. Готово у исто време почела је акција за потпуно економско уништавање Јевреја одузимањем трговинских радњи, а затим и предузећа, чиме су били оставлени без икаквих прихода и осивних средстава за живот.

Партијски активисти, заједно са родољубивим грађанима, притицали су им у помоћ колико су могли, како би им ублажили бол, тешкоће и понижења која су доживљавали. Одлазили су код њих на радилишта само зато да би их уверили да нису остали сами и препуштени својој судбини, као и ради тога да им помогну да се благовремено извуку из клопке у коју их је окупатор увалио. Понекад је било тешко и комунистима Јеврејима указати на хитност прелажења у илегалност. Један део њих уочио је опасност од концентрационих логора, који су били припремани за Јевреје, комунисте и антифашисте. Овај део Јевреја је уз помоћ Партије и грађана успео да се извуче и нађе привремена склоништа код родољубивих грађана, пријатеља или другова из редова Партије и СКОЈ-а, који нису компромитовапи. Уз њихову помоћ нај-

већи број овог дела Јевреја усиео је да се пребаци иа територију коју су држали Италијани, а касније се један број домогао партпзанских одреда. Највећи део Јевреја остао је неодлучан и колебљив да било шта учини ради сопственог спаса, па је нашао смрт у концентрационим логорима.

Прикупљање, хватање и одвођење припадника краљевске југословенске војске у сабирне логоре, а затим у Немачку, праћено је са осећањем стрепње за њихову судбину, утолико пре што су Немци показивали нетрпељивост према заробљеницима српске и словеначке националности. Они су настојали да што више заробљеника српске и словеначке националности упуте у немачке заробљеничке логоре. Због тога су чланови Партије и СКОЈ-а, заједно са родољубима Београда и Земуна, све чинили да спасу од неизвесности оне заробљенике који су се нашли у београдским сабирним логорима, подижући им морал, наговарајући их да беже са радилишта или из сабирних логора, дотурајући им храну, пружајући им објашњења и храбрећи их, а онима који су изражавали спремност да беже пружали су склоништа, прибављали цивилна одела и припремали им услове за одлазак из Београда или илегалан живот у граду. Због тога су се окупаторске власти више пута обраћале становништву, упозоравајући га на прописе окупационих власти којима је забрањено непосредно или посредно контактирање са заробљеницима, подстицати на бекство и скривање. Упркос великим опасностима, комунисти, скојевци и родољубиви грађани истрајно су на разне начине помагали заробљенике. Цени се да је захваљујући овој помоћи успело да побегне са радилишта и из сабирних логора око 200 заробљеника.

У Београду је један број бивших припадника југословенске војске успео да остане изван немачке контроле, било зато што им се нису предали или се касније нису одазвали на немачке или квислиншке позиве да се јаве немачким властима. Немци су знали за то, на су наредили фелдкомандатури 599 да одмах приступи хватању ових заробљеника, како би их што пре транспортовали у Немачку. Пред извршењем овог наређења, многи од ових бивших припадника југословенске војске нашли су помоћ и уточите код београдског становништва, без обзира на околности, фашистичку пропаганду, полицијске мере и опасности уопште. Београд је тако, више него било који град у Србији, био уточиште жртава фашистичког прогона одмах након окупације, јер је антиокупаторско расположење становништва то омогућавало, утолико пре што је иза многих од тих акција стајала директно Комунистичка партија Југославије.

Осим тога, Београд је био уточиште за хиљаде избеглица које су похрлиле у Србију спасавајући се испред усташког геноцида, затим са територија које су се налазиле под мађарском, бугарском и италијанском окупацијом, и из Словеније. Изглед и приче избеглица о злочинима које су вршили окупатори и њихови сарадници, повећавали су антиокупаторско расположење код већине Београђана. У почетку нису учавани прави кривци, па се код становништва стварао привид да то чине неке националности, оптужујући читаве народе,

тако да су комунисти морали да објасне да то не жели ни један југословенски народ, већ да то чине сарадници окупатора. Већина од 50 хиљада избеглица слила се у Београд, желећи ту и да остане. Окупаторске власти биле су подозриве према избеглицама, сматрајући их узрочницима немира и антиокупаторског расположења становништва.

Избегличком проблему било је посвећено неколико конференција немачких окупационих представника. Образоване су специјалне оперативне групе, које су ово питање решавале заједно са српским одборима за помоћ избеглицама. Београђани су изражавали солидарност са избеглицама прихватајући их на становање и храну за прво време док се не снађу и нешто не обезбеде за живот.

Окупатори су били задовољни резултатима своје политике распиривања међунационалне нетрпељивости и мржње, што потврђује један немачки поверљиви извештај из маја 1941. у коме се, поред осталог, „констатује да је за будући развој такође важно и то што се расцеп између Срба и Хрвата још више проширио". С друге стране, Хрвати из Земуна упозоравали су Загреб да прогон Срба „ствара злу крв", истичући да би требало да се нешто предузме против такве праксе, „јер је куцнуо за то час, да не би било можда и прекасно".

Одмах накоп уласка немачких трупа у Београд, војници и окупаторски органи почели су да пљачкају трговачке радње и предузећа под видом „заплене", а без икаквог објашњења су то чинили кад је била у питању јеврејска имовина. У овој пљачки Немци су били нарочито заинтересовани за злато и друге племените метале, новац и вредносне папире. Једна немачка специјална јединица је 26. априла упала у одељење државног рачуноводства у Министарству финансија и опљачкала све пронађене хартије од вредности (за укупно 548.257,388 динара). На исти начин су опљачкали Народну банку, Државну хипотекарну банку, Одељење сефова француско-српске банке и друге. Поред ове пљачке, немачке јединице су располагале и сопственом штампаријом новца у свакој дивизији, где су штампали немачке ратне марке, којима су плаћали своје набавке на бази 20 динара за једну немачку ратну марку.

Остварујући пуну контролу над јавним и културним животом у Београду, Немци су најпре донели велики број наредби и уредби о штампи, позоришту, опери, балету, кабареима, вариетеима и биоскопима. На основу тих наредби и уредби ниједна од ових организација није могла да обавља своју активност без претходног одобрења немачког команданта за Србију. Јавна средства информисања стављена су под ригорозну контролу. Листови, публикације и радио-емисије контролисани су и преко мањег броја својих присталица из тих организација. Тако су, уз њихову помоћ, већ половином маја успели да покрену највећи окупациони лист на српском језику — дневник „Ново време", а ускоро и лист „Обнову", који је потписивао ранији власник „Политике", Владислав Рибникар, да би на тај начин покрио своју сарадњу са КПЈ. Надзор над штампом вршио је немачки официр из

Одељења за пропаганду, а Абвер је контролисао огласе. Чињеница да је Владислав Рибникар стављао свој потпис под „Обнову“ изазвала је чуђење код новинара и јавности, јер нису могли да схвате, знајући његово дотадашње опредељење, да он игра улогу власника окупационог листа. Међутим, тако је морало бити, јер је Рибникарова вила служила за одржавање састанака ЦК КПЈ, а Тито је једно време и станаова У њој.

У то време Немци су пустили у рад средњоталасну и краткоталасну радио-станицу. Истовремено је становништву забрањено да слуша стране радио-станице, и то не само вести, већ комплетне програме. Немци су запретили прекршиоцима ове наредбе робијом, а у тежим случајевима и смртном казном. Међу тим наредбама било је и таквих, да цивили пешаци морају да се склањају пред припадницима немачких оружаних снага када им иду у сусрет и да се морају побити сви голубови писмоноше. Осим тога, Немци су строго контролисали саобраћај, нарочито путнички. Поред редовног осигурања од стране службе безбедности, железничку станицу у Београду и аеродром у Земуну контролисали су и агенти. Била је заведена и контрола телефонских разговора значајнијих лица, затим гшсама и телеграма. Осим са Немачком, није био дозвољен телефонски и телеграфски саобраћај ни са једном другом земљом.

Немци су рачунали са домаћим фолксдојчерима, јер је од првог дана окупације ова мањина стала на страну окупатора. У Земуну су Немци покушали да демагогијом придобију и друго становништво, пре свега српско. На овом подручју у првим месецима окупације није било стрељања, а немачки војници и официри понашали су се учтиво према својим становљацима, суседима, па чак и према становницима приликом сусрета на улици. Вршене су и тзв. добротворне акције у корист сиромашних становника Земуна. То је код једног броја становника, а нарочито код грађана, остављало повољан утисак о Немцима. Памти се једна таква акција када су Немци позвали сиромашне становнике Земуна да приме помоћ у намирницама. Позвали су их објављивањем преко разгласних уређаја, а за место окупљања одређен је главни трг Земуна. Извесан број сиромаха дошао је да прими обећаии дар, а ту су се нашли и пролазници, које је зантересовао овај догађај. Појавио се камион са намирницама, које су се састојале од брашна, шећера, масти, сланне и комада сувог меса. Када је почела деоба намирница укључена је једна филмска камера, што је говорило да је цела акција вршена у пропагандне сврхе.

Тако су Немци, у овој првој фази окупације до напада Немачке на Совјетски Савез, заједно са квислинзима, предузели све што су могли у погледу превентивних мера у Београду и Земуну, да би могли да изврше стабилизацију окупационог система и квислиншке управе, да би обновили привреду и ставили је у своју службу, те да би заплашили становништво и тиме га одвратили од евентуалних покушаја да започне оружани отпор, чију су припрему осећали и наслуђивали, па и евидентирали. То је било за њих од великог стра-

тегијског значаја, с обзиром на предстојећи напад на Совјет-ски Савез у чему су им помогли и домаћи издајници.

Али у току маја 1941. увелико су текле припреме КПЈ и СКОЈ-а за оружану борбу, па су извођене и неке акције у којима су учествовали и грађани, симпатизери Партије и СКОЈ-а. Те акције биле су разноврсне, од бојкота окупационих мера, солидарности са прогнанима и затворенима, пркосног држања према немачким официрима и војницима до диверзија и саботажа. Прве саботаже извршене су пре 22. јуна на војним телефонским кабловима. Растурани су прогласи КПЈ и СКОЈ-а и исписиване паролe. Регистровани су и напади на представнике квислиншких власти, затим су прихватани ретки немачки дезертери, заробљеници и Јевреји, тако да су немачки окупатори свакодневно били изненађивани обимом, разноврсношћу и карактером отпора Београђана.

Партија и СКОЈ борили су се за сваког човека који је пружао отпор окупатору и његовим сарадницима, па су одржаване и прошириване везе у свим срединама београдског становништва. Имајући у виду антиокупаторско расположење становништва и почетне облике отпора, КПЈ је не само подржавала, него и организовала и даље развијала тај отпор, подстичући становништво на отворену борбу са окупатором. Разни видови отпора становништва били су само потврда исправности политичке опредељености КПЈ за оружану борбу.

Још је Лењин, припремајући Бољшевпчку партију за освајање власти у царској Русији, истицао значај организационог питања, наглашавајући да је оно бигно политичко и прворазредно идеолошко питање револуције и да припрема Партије за револуцију подразумева огорчену борбу за њено чишћење од опортуниста, али и од секташа. Каква је у том погледу била ситуација у КПЈ у току припрема за оружану борбу? После доласка Јосипа Броза Тита за генералног секретара КПЈ 1937. остварено је њено организационо и идејно јединство. Борба против разних фракцијских група и појединаца брзо је окончана и остварена је монолитност у редовима КПЈ а руководство подмлаћено. Тако је КПЈ, пако релативно малобројна, постала јединствена кадровска партија бољшевичког типа, у којој је био доследно спроведен принцип демократског централизма. Организација је стављана изнад личних интереса и личности, а партијски задаци су били изнад свега. Од сваког члана Партије захтевани су строгост, дисциплина, пожртвовање и безгранична одаиост. Руководство се обрачунавало са недисциплином, опортунизмом, ревизионизмом, остацима малограђанске свести, анархистичким гледањима на организациона партијска питања.

Срж организације чинили су професионални револуционари који су, одричући се струке и редовног посла, свој живот посветили припремању револуције и револуционисању маса. Тај партијски кадар израстао је у земљи и имао богато револуционарно искуство стечено у борби против буржоазије, а један део њих прошао је робију, шпански грађански рат и разне партијске школе у Совјетском Савезу и другим земљама.

Као кадровска партија, КПЈ је задржала строго конспиративан стил акције и рада, али је ширила своје поље политичког утицаја кроз масовне акције, одбацујући секташтво и продирући у све слојеве друштва. Мерила за пријем у Партију била су изузетно строга. Није се радило само о односу према класном непријатељу, пего и о угледу и утицају у радној средини, смислу за самостални рад и одговорност.

Имајући све то у виду, КПЈ је са јасним ставовима о свим горућим питањима, која су притискала југословенске народе и националне мањине, дочекала 27. март и априлски рат, који су били нека врста генералне пробе њене спремности за револуционарне догађаје који ће потом уследити.

Већ на првим састанцима једног дела водећих комуниста у Београду, после априла, расправљало се о неопходности обнове партијских и скојевских организација у Београду и Земуну, као и о ступању у везу са окружним комитетима КПЈ у Србији ради обнове организација у унутрашњости Србије.

Почетком маја, на седници Покрајинског комитета детаљније је расправљано о истим питањима и донет је закључак да се убрза обнова, консолидација и јачање партијских, скојевских организација и њихових руководстава у складу са новонасталим условима под окупацијом, као и да се настави са идејно-политичким и другим радом и да се оспособе партијске штампарије, као предуслов обнове партијске технике у целини.

У току маја 1941. у београдској и земунској партијској и скојевској организацији започела је свестрана активност на окупљању чланова у циљу обнављања партијских ћелија и скојевских актива, свуда где је било могуће и потребно у том моменту, и стварања нових где их није било. У почетку реорганизације у Београду и Земуну било је око 200 чланова КПЈ, што је било мање од половине у односу на предратно стање. У састав реорганизованих партијских ћелија улазили су догађајни чланови Партије и СКОЈ-а, као и већи број кандидата за чланове КПЈ, који су у тим приликама примљени у Партију.

Такође је извршено обнављање и реорганизовање месних комитета КПЈ, као и месних комитета СКОЈ-а за Београд и Земун.

Први МК КПЈ за Београд, у условима окупације, односно реорганизовани предратни МК, сачињавали су Милош Матијасевић-Мрша, политички секретар, и чланови Вукица Митровић, Буро Стругар, Давид Пајић, Воја Лековић, Лука Шунка и кратко време Милош Мамић.

Месни комитет КПЈ за Београд вршио је истовремено и функцију Окружног комитета КПЈ за београдски округ, руководећи радом партијских организација на Космају, у Смедереву, Обреновцу и Земуну, односно земунском срезу.

Сличан процес обнављања, реорганизације и учвршћивања партијских и скојевских организација одвијао се у Земуну и земунском срезу. Иначе, све до почетка рата, партијска и скојевска организација у Земуну биле су у саставу партијске и скојевске организације Београда.

Новонастали услови под окупацијом захтевали су веома самосталност земунске партијске и скојевске организације у односу на Београд, и њено директно везивање за ПК КПЈ, али све до октобра 1941, када је Земун са источним Сремом прикључен и формално тзв. Независној Држави Хрватској, није било проблема у везама између ове две организације, тако да се и у Земуну вршило обнављање и реорганизација партијске и скојевске организације као и у Београду. Чланови Партије и СКОЈ-а у Земуну самоиницијативно су почели

да се окупљају у току априла, када је у граду било само 10 чланова Партије и око 60 чланова СКОЈ-а.

У току маја, а према инструкцијама које је добио од МК КПЈ за Београд, у функцији Окружног комитета КПЈ за округ београдски, Милош Мамић је вршио припреме и коначно половином маја формирао Месни комитет КПЈ за Земун, који је истовремено добио и функцију Среског комитета КПЈ, покривајући источни Срем заједно са Земунском и Старом Пазовом. Овај новоформиран МК КПЈ за Земун сачињавали су Милош Мамић, секретар, и чланови Андрија Хабуш, Пал Шоти (сва тројица су дошли из београдске партијске организације где су до гада били повезани), Лазар Мамузић, Силвестар Фогл и Фрида Филиповић кратко време. У овом саставу МК је радио све до напада Немачке на Совјетски Савез. У овом комитету Андрија Хабуш је био задужен за рад у селима источног Срема, Пал Шоти за рад СКОЈ-а, а остали за рад са партијским организацијама, народном помоћи и на војним питањима у Земуну.

Након што су створена руководства КПЈ и СКОЈ-а у Београду и Земуну, приступило се и реорганизацији и кадровском попуњавању рејонских комитета КПЈ, као и партијских ћелија. За непуну два месеца број чланова КПЈ у Београду и Земуну повећао се од око 200 на око 500 чланова. Целокупна партијска организација у Београду била је подељена на седам партијских рејона, којима су руководили рејонски комитети. Таква иодела није се поклапала са административном поделом града на квартове. Земунска организација у ово време није имала рејонске комитете.

Територије овако организованих рејонских комитета су биле следеће:

Први партијски рејон обухватио је Сењак, Топчидер, Баново брдо, Чукарицу, Беле воде, Макиш и Остружницу.

Други партијски рејон простирао се на територији Раковице, Дедиња и клиничких болница све до железничке станице у Раковици. Ова територија била је ограничена обалом реке Саве до пристаништа, улицама: Карађорђевог, Немањиног, Булеваром ослобођења (Булевар ЈНА), Јове Илића, Војводе Степе, Булеваром кнеза Александра Карађорђевића (Дедињски булевар) до Војводе Путника, са изласком на обалу Саве код старог железничког моста за Земун.

Трећи партијски рејон налазио се у оквиру трамвајске линије број два, па пошто је захватао центар града, он се у партијском речнику називао „Центар“.

Четврти партијски рејон обухватао је углавном Дорћол, граничећи се Душановом улицом до укрштања са Улицом кнеза Павла (29. новембар), одатле до Улице Стојана Новаковића, скрећући ка Улици кнегиње Олге (Буре Баковића) и њоме до панчевачког моста.

Пети партијски рејон покривао је Карабурму са ближом околином, ограниченом улицама Џорџа Вашингтона, Гробљанском (Рузвелтова), Адмирала Пикоа (Мије Ковачевића) и Вука Врчевића, узводно до панчевачког моста.

Шести партијски рејон обухватао је територију Булбулдера и Звездаре, граничећи се Улицом краља Александра (Булевар револуције) од Гробљанске (Рузвелтове) према Цветковој механи, с једне стране, обалом Дунава, Улицом Вука Врчевића и Гробљаиском до Улице краља Александра, с друге стране.

Седми партијски рејон обухватао је територију ограничену улицама Краља Александра (Булевар Револуције), Хартвигом (Бориса Кидрича) и Славијом, Булеваром ослобођења (Булевар ЈНА), Јове Илића и Војводе Степе.

Процес обнављања СКОЈ-а одвијао се слично и паралелно са обновом, реорганизацијом и учвршћењем партијских организација Београда и Земунa.

Поједне групе скојеваца у Београду и Земуну самоиницијативно су обнављале рад СКОЈ-а. Тако је већ 20. априла 1941. одржан састанак групе скојеваца средњошколаца у стану родитеља скојевке Наде Анастасијевић, на коме се договорало о наставку рада у условима окупације, односно о окупљању скојеваца средњошколаца око нових задатака које је стварност наметала.

У Земуну су на окупљању скојеваца радили Иванка Главашки и Јосип Шћурла, који су добро познавали све скојевце из предратног периода и тиме олакшали предстојеће окупљање, реорганизовање и учвршћивање скојевске организације у Земуну.

Одмах по повратку у Београд, чланови ПК СКОЈ-а успоставили су везу са предратним члановима МК СКОЈ-а за Београд, чији је секретар био Лука Шунка. Почетком јуна формиран је нови МК СКОЈ-а који се по саставу није много разликовао од предратног. Његови чланови били су Лука Шунка, секретар, и чланови Божидар Стаменковић, Марија Рачки, Марко Никезић и Павле Лабат.

Обнова СКОЈ-а у Земуну текла је истовремено. Најпре је почетком јуна створен нови Месни комитет СКОЈ-а за град Земун, у који су ушли Пал Шоти, секретар, и чланови Јосип Шћурла и Иванка Главашки, која је ускоро била принуђена да се због своје предратне активности повуче у илегалност, а на њено место је дошао Аца Синадиновић-Шнајдер, а потом и Деса Лежајић. Број чланова СКОЈ-а у Земуну нарастао је брзо од 60 на око 100 чланова.

Овај МК СКОЈ-а у почетку није имао директнву да одржава везе са селом и његовом омладином. То је раћено директно преко Месног комитета Партије Земунa. Месни комитет СКОЈ-а Земунa одмах је приступио формирању струковних и уличних актива, који су имали задатак да раде са омладином у циљу њеног придобијања за програм оружане борбе и укључивања у скојевску организацију, односно у активности које је организовао СКОЈ, припремајући се за оружани отпор према окупатору и његовим сарадницима.

Општу оријентацију и линију рада СКОЈ-а у Београду, Земуну и целој Србији одредио је у првој половини маја 1941. Покрајински комитет СКОЈ-а за Србију на састанку у

једној кући на Котеж. Неимару коме су, поред чланова НК СКОЈ-а, присуствовали и Александар Ранковић и Иво Лола Рибар. На том састанку договорено је да се преоријентише рад СКОЈ-а у складу са окупацијским условима. Разговарано је и о потреби стварања широког фронта патриотске омладине за борбу против окупатора.

У Београду је у току маја обновљено и средњошколско руководство СКОЈ-а, као и руководство студентске скојевске организације на Универзитету.

Тако су скојевске организације Београда и Земуна дочекале 22. јун, када је Немачка напала Совјетски Савез, са око 2.000 чланова СКОЈ-а, који су окупљали око себе десетине хиљада омладинаца напредно оријентисаних и спремних да уђу у оружану борбу против окупатора и њихових помагача.

Скојевска организација у Београду је након реорганизације имала шест скојевских рејона, са рејонским комитетима на челу.

Први скојевски рејон обухватио је Чукарицу, Баново брдо, Сењак и простор до Славије. Носио је назив „Сењак“.

Други скојевски рејон обухватио је центар града омеђен трамвајском линијом „двојке“. Носио је назив „Ценгар“.

Трећи скојевски рејон обухватао је територију од главне железничке станице, поред Калемегдана, Душановом до Бајлонијеве пијаце и до обале Дунава. Носио је назив „Дорћол“.

Четврти скојевски рејон обухватио је територију Карабурме и носио назив „Карабурма“.

Пети скојевски рејон захватао је територију са обе стране садашњег Булевара револуције и носио назив „Булевар“.

Шести скојевски рејон обухватао је територију Дедиња, Вождовца и Пашиног брда и носио назив „Чубура“.

Сваки рејонски комитет СКОЈ-а имао је по неколико актива СКОЈ-а у предузећима и на територији (улични), мада су постојали и посебни кварталски активи. (Укупно је било 14 квартава.)

Од самог формирања МК СКОЈ-а Београда и МК СКОЈ-а Земуна, уз помоћ Паргије развијена је снажна активност скојевске организације. Рејонски комитети Партије у Београду и МК СКОЈ-а у Земуну помагали су партијске и скојевске организације у предузећима ради окупљања и придобијања радничке омладине. Ускоро је дошло до формирања великог броја актива по рејонима, кварталовима, предузећима и свуда где је било омладине. На овај начин СКОЈ се спремао да извршава припремне задатке за оружану борбу, претходно се обучавајући да рукује оружјем.

У циљу благовременог преношења партијских и скојевских директива и других материјала, посебна пажња је поклањана партијској и скојевској курирској служби, утолико пре што се у Београду налазило централно и покрајинско руководство КПЈ и СКОЈ-а. Зато је у граду постојао читав систем пунктова за прихват курира из унутрашњости Србије и из читаве Југославије. Поред тога, била је организована и но-

себна курирска мрежа за пренос партијског и скојевског материјала у самом Београду, ради повезивања појединих партијских и скојевских руководстава, ћелија и скојевских актива. Тако је функционисала једна курирска линија на релацији ЦК и ПК КПЈ, друга између ПК КПЈ и ОК КПЈ у унутрашњости Србије и МК КПЈ за Београд, затим између МК и РК КПЈ у Београду и МК КПЈ Земуна, а затим линија са њиховим ћелијама. Слично је тај систем функционисао и у оквиру организације СКОЈ-а, односно њихових руководстава и актива у Београду и Земуну.

После окупације Београда, један број партијских ћелија наставио је да негује традиције од пре рата, створивши актив за рад међу женама. Тако је, на пример, обновљен рад са женама бившим активним члановима СБОТИЧ-а. Свака од чланица ових актива имала је групу жена са којима је радила на посебним састанцима који су, наравно, били илегални и одржавани су једном недељно. На овим састанцима разговарало се о политичкој ситуацији, дељен је пропагандни материјал, подношени извештаји о раду чланова актива, и слично. Иначе, жене чланови Партије и СКОЈ-а биле су активно ангажоване у свим видовима рада и припрема за оружану борбу против окупатора. Оне су у Београду и Земуну равноправно учествовале у руководствима Партије, СКОЈ-а и других организација од актива, ћелије, РК, МК, ОК, ПК па до ЦК, а највећи број био је ангажован у бази на задацима НОФ, на борбеним задацима у ударним групама, војним десетинама, значајним курирским задацима, као агитатори у масама, а пре свега међу женама.

Од жена чланова Покрајинског комитета КПЈ, значајну улогу у припремама за оружану борбу имале су Спасенија-Цана Бабовић, Вукица Митровић и Љубинка Милосављевић. Међу многим комунистима који су из Београда отишли у унутрашњост да би били организатори устанка широм земље, нарочито у унутрашњости Србије, Санџака и Црне Горе, нашле су се и Лепа Стаменковић, Љубица Одацин, Кристина Ковачевић, Јулија Делре, Бранка Савић и друге. У припремама за оружану борбу у Београду кроз руководства партијских, скојевских и других организација, као и у Земуну, учествовале су Марија Грегоран, Марија Рачки и Анђа Ранковић, Љубинка Стричевић, Кети-Шер Миндеровић, Олга Алкалај, Олга Т. Јовановић, Иванка Главашки, Милка Мањак и друге, а у средњошколском покрету Дара Павловић, Емилија Јакшић, Нада Анастасијевић, Ружица Васићић, Славка Петровић, Лепа Митровић и друге.

Стварање монолитне и идеолошки усмерене Комунистичке партије Југославије било је незамисливо без непрекидног идеолошког рада са чланством преко школа и курсева уочи рата, а под окупацијом тај се рад сводио у уже оквире, на тумачење партијске линије о оружаном отпору окупатору и војно-политичкој ситуацији у свету, а посебна пажња била је посвећена теорији револуције, али су проучавана дела марксизма и лењинизма, с тим што је скраћена верзија историје СКП(б) претворена у главни идеолошко-политички приручник.

У основним организацијама Партије и СКОЈ-а, чим су биле обновљене и консолидоване, отпочео је идејни рад на бази искуства од пре рата, што је био тзв. васпитни рад. Обично су на сасганцима ове врсте остваривани идеолошко-васпитни циљеви ради обogaћивања и обликовања свести и знања чланова Партије и СКОЈ-а, а затим и напредних омладинаца у оквиру васпитних група формираних из њихових редова, као и у оквиру васпитних група напредних жена. Број састанака ове врсте растао је са бројем новопридобитених симпатизера, новоприхваћених кандидата за чланове Партије, те новопримљених чланова Партије и СКОЈ-а. На овим састанцима прорађивани су, пре свега, материјали који су потицали од ЦК КПЈ, као што су Проглас од 15. априла, Првомајски проглас и закључци са мајског саветовања КПЈ у Загребу, као и документа која су потицала од ПК КПЈ за Србију и других руководства КПЈ и СКОЈ-а. Осим тога, најчешће је читана појединачно, а затим коментарисана и тумачена напредна литература коју је издавао „Нолит“. Међу тим књигама најпопуларније су биле: „Мати“, „Узорана ледина“, „Цена крви“ и посебно „Како се калио челик“, као и друге које су на уметнички начин обрађивале социјалне и политичке прилике уочи и за време октобарске револуције, као и из периода изградње социјализма у Совјетском Савезу.

Посебну категорију чинили су курсеви као форма идејног васпитања и образовања младих комуниста и скојеваца, али и старијих, који су биле организовани за бројне групе по етапама, у циљу изучавања историје СКП(б).

Ради континуираног обавештавања чланова Партије и СКОЈ-а, па и чланова других организација у процесу припреме за оружани отпор окупатору, организовано је редовно обавештавање о војно-политичкој ситуацији у свету и Југославији, посебно за оне делове Југославије одакле су прогањани Срби и Словенци. Та обавештења подношена су готово на сваком састанку и то нре свих других разматрања, да би их затим партијски и скојејски активисти индивидуално или у групама, преносили широким народним масама. Ове вести умножаване су у Београду и Земуну на неком од апарата и машина за умножавање или у партијским штампаријама, а појављивале су се нешто касније под насловом „Недељни преглед догађаја у свету“, мада су у пракси називане просто „Вести“. Када су оспособљене партијске штампарије, углавном у току јуна, почело је и штампање „Пролетера“, а припремано је и штампање „Борбе“, али се у периоду до напада Немачке на Совјетски Савез није усиео и да оствари. Ово су била средства за идејно-политички и пропагандни рад, не само за рад комуниста, скојеваца, кандидата и симпатизера, већ и за све друге родољубе.

На овај начин, уиознавајући се са одлукама и упутствима, литературом, информацијама о догађајима, својим гласилом „Пролетер“, одговорима на бројна питања из праксе, чланови Партије и СКОЈ-а у Београду и Земуну развијали су веома живу идејну и политичку активност међу становницима Београда и Земуне. Практикујући контакте, организоване или

Proleter

ORGAN CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Godina XVI

mart—april—maj 1941

Broj 3—4—5

SAVJETOVANJE KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Početkom maja ove godine održano je partijsko savjetovanje na kome su bili zastupljeni rukovodeći drugovi iz Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije, Vojvodine, Bosne i Hercegovine. Zbog tehničkih razloga nisu mogli stići na Savjetovanje drugovi iz Makedonije i Dalmacije. Povod ovome Savjetovanju KPJ u najtežim uslovima okupacije i krvavog terora bio je taj: 1) da se u novo nastaloj situaciji usljed okupacije zemlje naša partija orzo organizaciono prilagoditi novim uslovima. 2) da se izvuku pouke i zaključci iz bliskih minulih događaja koji su pretходили i odigrali se za vrijeme napadaja imperijalističkih osvajača na našu zemlju, o ulozi naše partije u to vrijeme, 3) da se utvrde zadaće koje se sada postavljaju pred našu partiju, kada je zemlja rasparčana, a narodi Jugoslavije, opljačkani i porobljeni stenju pod okupatorskom čizmom imperijalističkih grabljivaca.

Evo, to su bili krupni i neodložni razlozi koji su tražili da partija hitno mobilise sve svoje snage kako bi savladala velike i teške zadaće koje stoje pred njom u ovim sudbonosnim danima, kada se oči porobljenih narodnih masa svih zemalja Jugoslavije upiru u našu Komunističku partiju kao rukovodioca njihovih borbi, kada se u upiru oči u veliku zemlju socijalizma—SSSR—kao zemlju mira, blagostanja i napretka.

O uzrocima tragedije koja je zadesila narode Jugoslavije

Sadnja sudbina, koja je zadesila narode Jugoslavije prova on imperijalističkih razbojnika, i suviše okrutno potvrdije sve ono o čemu smo u godinama pisali i govorili, osobito od okupacije Austrije pa do danas. Signalizirali smo i zvali za uzbanu u svim našim proglasima i publikacijama. Ukazivali smo na strašnu opasnost, koja je

prijetila od vanjskih neprijatelja, baš zbog toga što su unutarnji neprijatelji u licu buržoaske vladajuće klike činili sve ono što je vodilo zemlju u propast. Mi smo godinama zvali na okup sve što je pošteno i rodoljubivo radi borbe, u prvom redu protiv tih unutarnjih neprijatelja, koji su kroz dvadeset godina krčili put imperijalističkim razbojnicima koji su danas porobili narode naše zemlje. Svi režimi od reda zbog toga su nas krvavo proganjali. Režim Cvetković—Maček dao je po ulicama Beograda, Splita, Zagreba itd. strjeljati u masu zbog toga što je narod pod vodstvom Komunističke partije tražio da se preduzmu sve mjere u interesu odbrane nezavisnosti naroda Jugoslavije. Zbog toga su bili stvoreni koncentracijski logori za komuniste i ostale borce radničke klase. Zbog toga su bili hapšeni i preotvoreni stotine i hiljade najboljih boraca, sinova našeg naroda.

Preko dvadeset godina vodili se zločinačka nacionalna politika, politika strahovitog ognjeravanja i izrabljivanja Makedonaca, Hrvata, Crnogoraca, Slovenaca i drugih nacionalnih manjina sa strane velikosrpske vladajuće klike koja je pod firmom jugoslovenskoga hitaja zadržati svoju pljačkašku hegemoniju. Kad joj nije uspijevalo, onda je pravila aranžmane i sporazume sa hrvatskom, slovenačkom i drugim buržoazijama, ali uvijek na štetu naroda. Preko dvadeset godina sijale su srpska, hrvatska i druge buržoazije mržnju i razdor među narodima Jugoslavije iskorišćavajući to za svoje kapitalističke interese pri diobi pljačke nad narodom. Preko dvadeset godina provodio se besomučan progon nad avangardom radničke klase—Komunističkom partijom kao i progon i bezdušno izrabljivanje čitave radničke klase Jugoslavije. Sistem vladavine svih reakcionarnih kapitalističkih klika, kako srpskih tako i ostalih narodnosti, koje su se izredale na vlasti od osnutka Jugoslavije pa do danas, bio je nacionalno i socijalno izrabljivanje širokih narodnih masa. Evo, to je jedan od glavnih

спонтане, са поједннцима или групама, чланови Партије и СКОЈ-а, инструктори и пропагатори, објашњавали су политичку ситуацију, тумачећи им узроке брзог слома краљевске југословенске војске и државе, раскринкавајући кривце, мере и политику немачких окупатора и домаћих издајника, бодрећи народне масе да не клону духом, подижући им морал, борбени дух и веру у сопствене снаге, на челу са КПЈ, окупљајући их на тај начин око програма оружане борбе и подстичући их на акцију.

Идејна изградња била је стални задатак, са посебним нагласком на комунистичком моралу, заснованом на критици и самокритици, на крајњем поштењу, љубави према свом народу, а против сваке лажи, на храбрости и пожртвованости по цену сопственог живота. На овим критеријумима изграђиван је лик комунисте, који се није смео окаљати ни онда кад је најтеже, када се падне у руке окупатора, који су примењивали најгнуснију тортуру, одузимајући често и живот. Такав лик комунисте, члана Партије или СКОЈ-а и уопште сваког родољуба, који је предњачио личним примером, најпозитивније је деловао на народне масе, па су се и оне опредељивале за идеју таквих хероја и родољуба. Зато је неговању комунистичког морала и револуционарим традицијама из прошлости придавана највећа пажња.

Пораз у краткотрајном априлском рату довео је до распада државне и политичке структуре Краљевине Југославије, што је код народа изазвало извесну пометњу, али не и у КПЈ која је остала једина организована југословенска политичка снага. Партија се није мирила са окупацијом ни са деобом Југославије, и њено опредељење за настављање отпора окупатору постало је још чвршће, што је стављало у позицију јединог носиоца борбе против окупатора и њихових сарадника.

Већ половином априла 1941. почео је, према претходном договору, да се враћа један број руководећих чланова КПЈ у Београд, а из Загреба је Гито 17. априла упутио Александра Ранковића, који је три месеца вршио дужност секретара ЦК КПХ, да испита зашто су чланови ПК КПЈ за Србију напустили Београд. По доласку у Београд Александар Ранковић је преко курира позвао чланове ПК да се врате у град, што су они убрзо учинили, изузев Василија Бухе. Међу првима вратили су се у Београд они чланови ПК и МК Партије и СКОЈ-а који су се затекли у околини. Сазнавши да се неки од њих налазе у селу Поповићи, Мома Марковић је отишао тамо и успоставио везу најпре са Спасенијом Бабовић и једном групом жена које су побегле из казненог завода Забела код Пожаревца, затим са Сретеном Жујовићем, и заједно су дошли у Београд где су се састали са Иваном Милутиновићем, Благојем Нешковићем и ЈБубинком Милосављевић. Убрзо после тога одржани су први састанци ПК у другој половини априла и почетком маја, којима су присуствовали: Александар Ранковић, Сретен Жујовић, Спасенија Бабовић, Мома Марковић, Благоје Нешковић и Милош Матијевић. На тим састанцима расправљало се о развоју догађаја у Србији од почетка окупације, и у вези с тим о задацима комуниста у условима окупације, од којих је најважније било обнављање и учвршћивање партијских организација.

Ови закључци партијског руководства у Србији били су у складу са ставовима које је ЦК КПЈ заузео на састанку ЦК КПЈ у Загребу 10. априла, а који су објављени у прогласу од 15. априла. У прогласу се, поред осуде НДХ, упућује позив војсци и народу да продуже отпор агресору, с тим што се наглашавало да ће „комунисти и чигава радничка класа устрјати до коначне побједе у првим редовима против освајача“, што је јасно показивало да КПЈ преузима историјску одговорност за судбину Југославије у своје руке. Треба имати у виду да је тај став изнет у време када се нацистичка Немачка сма-

трала непобедивом, и када је њена пропаганда користила сва средства да де-кав отпор. Уочавајући штетност ове пропаганде окупатора и његових сарадника, комунисти су улагали велике напоре да дезоријентисаном народу објасне узроке пораза и укажу на праве кривце.

За упознавање политичке линије КПЈ у периоду припрема за устанак, посебно су значајна два документа: првомајски проглас ЦК КПЈ упућен радном народу Југославије и закључци са Мајског саветовања КПЈ у Загребу, које је написао Тито, а објављени су у „Пролетеру“.

Првомајским прогласом ЦК КПЈ се обраћа свим слојевима југословенског друштва позивајући их да се уједине и истрају у борби коју води КПЈ, потврђујући тиме не само ставове из претходног прогласа од 15. априла, него и одлучност да ће КПЈ „још упорније организовати и водити борбу народа против окупатора и њихових домаћих слугу у земљи, против распривања националне мржње, а за братство народа Југославије и свих народа на Балкану“.

Већ у следећем акту ЦК КПЈ, закључцима са Мајског саветовања КПЈ у Загребу, извршена је дубља анализа узрока слома Краљевине Југославије и конкретније су одређени задаци КПЈ под окупацијом. Ако се анализирају ови закључци, јасно се уочава да је КПЈ у основе своје политичке платформе уградила борбу против окупатора, али значајно место су имали и социјални циљеви борбе, јер се подједнако истичу национално и социјално ослобођење.

У овим закључцима, а и у свим прогласима ЦК КПЈ до 22. јуна 1941, акценат се ставља на класну борбу и помиње се „радничко-сељачка совјетска власт“. У складу с тим, комунистима Србије стављено је у задатак „да окупљају српски народ за борбу против империјалистичких освајача, да се ставе на чело национално ослободилачке борбе српског народа, да дају народу јасну перспективу његове борбе, да раскривају пред народом сву ту владајућу капиталистичку класу, која је крива за ову трагедију српског народа“. Према томе, под удар КПЈ дошла је не само колаборационистичка него и сва владајућа буржоазија бивше државе, укључујући и Симовићеву владу, која би, као легитимни представник Краљевине Југославије, и у будућности имала улогу противника социјалних промена за које се изјашњавала КПЈ.

То не значи да КПЈ још тада није покушала да формулише ослободилачку борбу, чији се токови нису могли предвидети. „Када ми говоримо о ослободилачкој борби — каже се, између осталог, у закључцима — онда при томе мислимо и на свакодневну борбу да би се олакшао положај народа, да се подигне дух и вјера народа у бољу и срећнију будућност. Ми подразумевамо овдје борбу за свакодневне потребе народа, организирање и проналажење таквих могућности да освајачи не могу до голе коже да огуле сељака и изгладне наш народ.“

Руководство Партије још тада је предвидело да ће непријатељи покушати да омету њен рад, па је предлагало да се проналазе „нове методе рада, нове методе у ширењу пропа-

ганде и агитације", инсистирајући на конспиративности, али да се изво-
бољи представници радника и сељака и „поштене“ интелиген-
ције. Посебна и најважнија посвећивана је партијској техници и вас-
питавању кадрова у духу марксизма и лењинизма. Кад се буде
организационо учврстила, „Партија мора да усмјери највећу
пажњу борби против окупатора“. Због тога је потребно да се
успостави сарадња са групама и појединцима из бивших гра-
ђанских партија, који желе да се боре против окупатора под
руководством КПЈ. Конкретно, ЦК КПЈ је пред комунисте
Србије поставио следеће задатке: да утврђују распоред не-
мачких јединица, да припремају саботаже ради слабења рат-
ног потенцијала окупатора, да сакупљају оружје и формирају
борбене групе по градовима и да припремају оружане акције,
а самим тим и народни устанак.

Наведену партијску линију у Србији спроводили су ПК
КПЈ за Србију, уз помоћ чланова ЦК Ивана Милутиновића,
Милована Биласа, Сретена Жујовића и руководиоца технике
ЦК КПЈ Светозара Вукмановића Темпа, а од 23. маја и самог
генералног секретара КПЈ Јосипа Броза Тита. Непосредни из-
вршилац партијских задатака у Београду био је Месни коми-
тет КПЈ, а припреме за оружану борбу у Београду одвијале
су се под непосредним руководством ЦК КПЈ.

По доласку у Београд Тито се сместио у стан инжењера
Светозара Савићевића, у Звечанској улици 44, где је остао до
краја јуна 1941. године. Његовим доласком Београд је постао
седиште ЦК КПЈ и истовремено средиште припрема за ору-
жану борбу. Београд је изабран за седиште највишег партиј-
ског руководства из више разлога. Пре свега, из Београда
се могла лако одржавати веза са организацијама у свим кра-
јевима Југославије. Осим тога, Тито је, имајући у виду бор-
бену традицију, проценио да ће сукоб између народних маса
у Србији и окупатора од самог почетка бити врло оштар и да
постојећу мржњу према окупатору треба умешно каналисати,
раскринкавајући при том владајући буржоаске кругове, од-
носно да ће Србија бити жариште догађаја. За целу Југосла-
вију било је изузетно важно како ће кренути ослободилачка
борба у Србији, јер су у њу биле уперене очи не само срп-
ског становништва из осталих крајева земље, него и свих
југословенских народа. Они су са ишчекивањем посматрали
држање српског народа, који је и раније пружао доказе да не
жели да дели историјску одговорност са владајућом српском
буржоазијом за њену политику према другим народима у Ју-
гославији. Успешан развој ослободилачке борбе у Србији био
би снажан подстрек и за остале југословенске народе да кре-
ну тим путем. Поред тога, Београд је био центар немачке
окупационе зоне, а према учењу о револуцији, које је владало
у међународном радничком покрету, непријатеља је требало
гући у центру, а периферија ће потом сама пасти, па је и т
био један од разлога што је седиште ЦК КПЈ било померено
из Загребa у Београд.

Овај долазак Јосипа Броза Тита и других партијских ру-
ководилаца значио је много за партијску и скојевску органи-
зацију у Београду. Под неосредним надзором ЦК КПЈ, бео-

градска организација била је у стању да изврши крупније политичке, ор-
жану борбу. С друге стране, све београдске организације ува-
жавале су ову помоћ највишег руководства, па су са пуно
одушевљења извршавале све партијске задатке. Партијска ор-
ганизација Београда успела је да обезбеди успешно деловање
свих неопходних структура како би виша партијска руковод-
ства, њихова техника, као и руководства СКОЈ-а и Народне
помоћи, могла несметано да остварује своје задатке. Најнеоп-
ходније је било, у условима окупације, обезбедити што већи
број илегалних станова, не само за чланове руководства већ
и за све чланове КПЈ. Београдска партијска организација са
успехом је извршила овај задатак и обезбедила онолико ста-
нова и кућа колико је било потребно. Осим тога, партијска
организација Београда била је извор кадрова за разне врсте
активности око обезбеђења ЦК КПЈ, функционисања партиј-
ских техника, експедиције материјала, курира, итд.

За период припрема устанка Тито, између осталог, каже:
„Ми смо се тада припремали без обзира на то што још није
дошло до напада на Совјетски Савез за борбе које су нам
предстојале ... Ми чланови ЦК КПЈ имали смо прилично сре-
ће и сви смо се одржали, без обзира на то што смо имали до-
ста муке, јер су нас понекад откривали уз помоћ провока-
тора.“

Осим ЦК КПЈ, у Београду је било седиште и ПК КПЈ за
Србију, Централног и Покрајинског комитета СКОЈ-а, Цен-
тралног и Покрајинског одбора народне помоћи. Управо у
мају 1941. настаје период велике активности ПК КПЈ за Ср-
бију, када су скоро свакодневно одржавани састанци. Поред
Бироа ПК КПЈ у саставу: Александар Ранковић, секретар и
чланови Спасенија Бабовић, Вукица Митровић, Милош Мати-
јевић, Благоје Нешковић, Мома Марковић и Љубинка Мило-
сављевић. Постојао је и Агитироп у коме су радили: Милован
Билас, Спасенија Бабовић и кратко време Родољуб Чола-
ковић.

Покрајински комитет КПЈ за Србију имао је своју партиј-
ску технику којом је у почетку окупације руководио Живота
Степановић, а сачињавали су је штампарија, експедиција са
мрежом курира и неколико илегалних станова. Рат је затекао
штампарију у Добрилиној улици број 11 (Војводе Довезен-
ског). У почетку окупације, после неуспелог закопавања, штампарија је премештена у Шуматовачку улицу број 30 и ту закопана, а крајем маја извађена је и пресељена у Шумадиј-
ску улицу број 187 на Авалском друму, где је отпочела са
радом. Кућа у којој се налазила штампарија припадала је
Цирилу Жужеку, члану КПЈ, и имала је приземље и спрат.
Штампарија је била смештена у приземљу и за њу је изгра-
ђено тајно склониште. Почетком јуна 1941. на штампању је
радио др Радомир Герић, лекар који се представљао као за-
купац стана у коме је требало да отвори ординацију. Поред
породице Жужек у кући се налазио Владета Поповић-Пинец-
ки, шпански борац и Бранислава Перовић, која се водила као
супруга др Герића и радила на штампању материјала и одр-
жавању везе са ПК КПЈ за Србију. Један од првих послова

било је штампање летака на немачком језику намењених окупаторским војницима. Наиме, постојале су извесне илузије у КПЈ о класној солидарности гфиадника КП различитих нација, па макар се радило и о Немцима, али одзива на овај проглас није било. Осим тога, до 22. јуна штампан је „Пролетер“ за април, мај и јуни 1941. године.

Централни комитет КПЈ имао је, такође, своју илегалну штампарију која је била смештена у специјално за то подигнутој згради у улици Бањички венац број 12. Покрајински комитет СКОЈ-а располагао је техником за умножавање материјала која се налазила у Куршумлијској улици број 12, док је Месни комитет КПЈ за Београд своју партијску технику сместио у Кашиковићевој улици број 9. Оспособљавањем партијске технике створени су почетком јуна 1941. услови да се почне са припремама за поновно излажење листа „Борба“, органа КПЈ. У ту сврху формирана је редакција у саставу: Јосип Броз Тито, Иво Лола Рибар, Милован Билас, Родољуб Чолаковић и Сретен Жујовић. За овај први број „Борбе“ били су већ стигли неки прилози, али је рад на његовом припремању прекинут због напада Немачке на Совјетски Савез и почетка ослободилачке борбе.

Сви штампани или умножени партијски материјали успешно су стизали до прималаца и благовремено су растуранн по Београду, Србији и Југославији. Нижа партијска руководства те материјале даље су умножавала и дотурала свакој партијској ћелији и активу СКОЈ-а. То је практично значило да су поруке руководства Партије допирале до сваког члана КПЈ и СКОЈ-а, а преко њих и до ширег круга грађана. Тако је, на пример, партијска организација Београда добила текст Првомајског прогласа, крајем априла 1941, и одмах приступила његовом умножавању у стану текстилне раднице Станице Начевић, у Карловачкој улици број 12, на гештетнеру. Овај посао је трајао две ноћи, а извршили су га: Милан Мијалковић, иструктор Покрајинског комитета КПЈ за Србију, Митра Митровић и Јелена Матић. Важно је напоменути да ови материјали у периоду припреме за оружану борбу нису пали у руке непријатеља, нити је ко био ухваћен при њиховом растурању. То је могло успети захваљујући добро изграђеној мрежи илегалних веза и ефикасне курирске службе. Иоред тога, немачки окупатор, због постојања пакта између Немачке и Совјетског Савеза, није прогонио чланове КПЈ, али није имао ни поуздане податке о њеној снази и активности. Међутим, кад су успостављене окупационе и квислиншке власти, окупатор је почео да предузима одређене мере за борбу против КПЈ, у почетку ослањајући се на своје сараднике, а пре свега на обновљену Специјалну полицију Управе града. Те мере су се састојале у покушају реконструисања картотеке чланова КПЈ, припреме за њихово хапшење и евентуално оснивање концентрационих логора.

Покушај Немаца да уз помоћ домаће Специјалне полиције и других полицијско-жандармеријских служби, уз извесну активност и својих полицијских, обавештајно-контраобавештајних, СС и гестаповских структура, реконструирају спискове комуниста и да открију нове, није у потпуности успео

угрavo зато што је Партија била сигурала притицање информација и из њихових редова. Наиме, овом реконструкцијом дошли су само до спискова дела познатих комуниста и шпанских бораца из њихове предратне активности у Београду и Земуну, па и у другим местима, али нису сазнали за многа њихова склоништа у Београду и Земуну. Осим тога, стална упозорења Партије да се ради конспиративно, илегално и дисциплиновано, допринела су да непријатељска полиција није успела да дође до свих информација које су им биле неопходне у моменту када су намеравали да изврше хапшења. Та намера се, иначе, везивала за дан напада Немачке на Совјетски Савез.

Свакако најзначајнија партијска активност, у периоду од априлског рата до 22. јуна, била је на војним припремама за устанак. Још у току априлског рата образован је Војни комитет при ЦК КПЈ, а у мају 1941. формиране су војне комисије при централним, покрајинским и обласним комитетима КПЈ. У првој половини маја формирана је Војна комисија при Покрајинском комитету КПЈ за Србију, коју су сачињавали: Сретен Жујовић, секретар и чланови Спасенија Бабовић, Филип Кљајић и Бранко Крсмановић. Чланови ове комисије обишли су окружне комитете и формирали при њима, такође, војне комисије. Ову комисију при Месном комитету КПЈ за Београд водио је Буро Стругар. Задаци ових комисија били су: да организују сакупљање и скривање оружја, да стварају илегалне десетине и групе, које би се обучавале у руковању оружјем, да организују санитарске течајеве и прикупљање санитарског материјала. Овај рад по војној линији био је организован тако што су успостављене директне везе између виших и нижих војних комисија све до ћелије, чији су чланови били задужени за припрему борбе.

По директиви ПК КПЈ за Србију, оружје је сакупљано где год је то било могуће, па и оно неисправно. У случају када се није могло добити на одобривољној основи, куповало се за новац којим је располагала Партија. Прикупљано оружје скривано је на сигурна места и складишта која су чували чланови Партије и симпатизери. У Београду се помиње неколико таквих складишта. Једно од њих било је у Вилиним Водама, које је створено на иницијативу члана МК КПЈ за Београд Воја Лековића, а о њему су се бринули Жарко Остојић Лала и Никола Станковић. Друго такво склониште о коме се бринуо Јуре Чуле формирано је на Зеленом венцу. Треће је било у подруму куће у Улици браће Недић број 3, где је скривао оружје и муницију Слободан Папакоча, члан партијске ћелије и инструктор за војна питања у трећем рејонском комитету Партије у Београду. По задатку Партије, Хусо Османлић је закупио кућу у Улици Рада Неимара број 48, где је такође сакривао оружје, муницију, санитарски материјал и илегалну литературу. Слично овом, било је склониште Предруга Стојковића, члана партијске ћелије Завода за израду новчаница, који га је направио уз помоћ свог пријатеља, симпатизера Партије, Божидара Живковића, техничара Опште државне болнице. Слично се радило и у осталим крајевима Београда.

Поред сакупљања оружја, Партија је настојала да створи илегалне групе и десетине од чланова Партије и СКОЈ-а и најбољих симпатизера. Свака партијска ћелија имала је по једну или више десетина или ударних група. Ове десетине биле су формиране углавном у градовима, а највише их је било у Београду. Од тих група и десетина касније су формиране чете и батаљони, али то је било више на списковима, јер се никада људство у таквом саставу није могло окупити у илегалним условима ни за смотру. Ове десетине посвећивале су посебну пажњу обучавању својих чланова у руковању оружјем, јер су их претежно сачињавали омладинци који иису служили војску. Обуку су вршили на Звездари, Пашином брду, код Централног гробља, углавном на периферији града.

У овом периоду одржан је већи број течајева на којима су се обучавале омладинке за пружање прве помоћи. Ове течајеве организовала је скојевска организација највише за средњошколке. На овим течајевима одржавали су предавања лскарари и друго санитетско особље, који су били припадници неке од организација које су се припремале за оружану борбу.

Половином маја биле су извршене и неке мање саботаже, нпо се може закључити из наређења команданта Србије, генерала Ферстера, од 16. маја, да због саботаже на војним телефонским линијама Срби из Београда и Земуна морају 14 дана, под контролом полиције, да чувају ове линије, а у случају понављања саботаже, речено је да ће се применити још теже казне.

У првој половини јуна 1941. ЦК КПЈ издао је поменути проглас немачким војницима, на немачком језику, у коме су позвани да не иду у борбу против Совјетског Савеза. Чланови партијских ћелија у Раковици успели су да растуре одређени број ових прогласа, убацујући их неприметно у ставове немачких војника на овој територији.

Неке партијске ћелије организовале су исписивање парола по зидовима и оградама, као што су: „Доле немачки фашисти“, „Доле окупатор“, „Живео Совјетски Савез“ итд.

У току припрема за оружану борбу веома су биле значајне политичке акције КПЈ, које су биле двоструко усмерене, с једне стране на објашњење политичке стратегије КПЈ пародним масама о неопходности оружане борбе против окупатора и његових помагача, а с друге стране на преговоре са фупама и појединцима из разбијених грађанских политичких партија, ради њиховог укључивања у заједничку борбу против окупатора, под руководством КПЈ, онако како се то захтевало у закључцима Мајског саветовања КПЈ у Загребу. Тако је политички секретар КПЈ Јосип Броз Тито у овом периоду водио преговоре са представницима левог крила Демократске странке и са Сељачком странком. Док су преговори са др Иваном Рибаром, шефом левог крила Демократске странке, са успехом приведени крају и он се определио за сарадњу са КПЈ, то није био случај са представницима Народне сељачке странке.

Наиме, до априлског рата одржао је неколико састанака представника КПЈ и Народне сељачке странке. Ти разговори настављени су и после окупације Београда, на тај начин што је Благоје Нешковић одржавао везе са Душаном Богдановићем и др Свелиславом Живковићем, а уочи 1. маја донео им је Првوماјски проглас КПЈ и још један летак, који су достављени Драгољубу Јовановићу. Следећи састанак са њима одржан је 5. јуна у Таковској улици. Испред КПЈ састанку су присуствовали Јосип Броз Тито, Сретен Жујовић и Благоје Нешковић, а испред Народне сељачке странке Драгољуб Јовановић и др Светислав Живковић. На састанак је био доведен и др Иван Рибар из Демократске левнице. Разговор је био посвећен заједничкој акцији под окупацијом, а и будућем државном уређењу. Тито је том приликом поставио директно питање представницима Народне сељачке странке, да ли су за совјетску власт, на што је најпре др Иван Рибар, а затим др Драгољуб Јовановић, одговорили позитивно. Иначе, на овом састанку још није било речи о оружаним акцијама против окупатора, али се разговарало о могућности напада Немачке на Совјетски Савез када је, по сећању једног учесника ових разговора, Тито рекао: „Ако Немци нападну Совјетски Савез ми ћемо против њих устати са пушком у руци.“ Иако се формално декларисао за совјетску власт и изјашњавао се за сарадњу са Комунистичком партијом Југославије, тако да је Тито јавио депешом Коминтерни да је постигнут споразум за сарадњу са др Драгољубом Јовановићем, он ништа није учинио код својих присталица да се брже организовано укључују у ослободилачку борбу, а и сам се држао по странн.

У акцијама припреме за оружану борбу посебно су се истицали чланови СКОЈ-а извршавајући партијске задатке, не само кад су биле у питању војне припреме, него и тумачења партијске линије међу омладином.

Кад је окупатор у мају 1941, у недостатку радне снаге у Немачкој, отпочео пропаганду за одлазак омладине на рад у Немачку, београдска организација СКОЈ-а издала је проглас упућен омладини Београда, позивајући је да се не одазива на позиве окупатора и не одлази на рад у Немачку. Захваљујући овом прогласу и активности СКОЈ-а мали број омладинаца из Београда отишао је на рад у Немачку.

Док су Партија и СКОЈ интензивно припремали оружану борбу, немачки окупатор је предузео одређене превентивне мере да се стабилизује окупаторска и квислиншка управа, обнове иривредни живог и да се повременим претњама, хапшењем и одмаздама застраше грађани, да се не би усудили да отпочну оружану борбу, јер им је мир у позадини био преко потребаи због предстојећег напада на Совјетски Савез.

Припремајући се за овај напад, представници нацистичке Немачке истовремено су спремали изненадно хапшење комуниста у Београду и Србији.

Са нападом нацистичке Немачке на Совјетски Савез 22. јуна и покушајем хапшења комуниста завршена је почетна етапа припрема за оружану борбу у Београду и Земуну и започеле су убрзане припреме из којих ће произићи одлука о дизању оружаног устанка.